

ГРОМАДСЬКА ДУМКА

газета політична, економічна і літературна

Умови передплати. З приставкою і пересилкою: на рік. 4 карб., на 1/2 року 2 карб., на 3 місяці 1 карб., на 1 міс. 50 коп. За кордон: на рік. 9 карб. На пів року 4 карб. 50 коп. За зміну адреси 30 коп.

Передплату приймають: 1) у Києві, в конторі редакції „Громадської Думки“ (Михайлівська ул., ч. 10) що-дня з 10 до 6 годин дня, 2) в книгарні журналу „Кієвская Старина“ (Безаківська ул., ч. 14).

ВИХОДИТЬ ЩО-ДНЯ, ОКРІМ ПОНЕДІЛКІВ

Рік перший.

Од редакції: Читаючи напу газету, треба вимовляти є—як йе, и—як ы.

Автори рукописів повинні подавати своє прізвище і адресу. Редакція може скорочувати і змінити статі; більш статі, до друку негодні, переходять в редакції 3 місяці і висилаються авторам їх коштом, а дрібні замітки й дописи одразу знищуються.

Умови друкування оповісток: За рядок попередю тексту, або за його місце платиться: за перший раз 40 коп., за другий 20 коп. За рядок після тексту за перший раз 20 коп. за другий 10 коп. Хто шукає заробітку, платить за оповістку в 3 рядки 10 коп. за раз

Телефон № 1458.

Головна контора просить агентів, котрі хотіли-б одібрати газету „Громадська Думка“ на дрібний продаж, звертатись за відомостями і з замовленнями по адресі: Київ, Хрещатик, 52, відділ контори газети „НАША ЖИЗНЬ“.

Просимо передплатників, коли вони міняють адресу або поновляють передплату, присилати друковану адресу або показувати номер бандеролі, за яким висилалася газета. Головна контора.

Нова Трояда

літературно-науковий місячник

видається у Києві,

містить твори красного письменства, наукові публіцистичні статі, огляд політичного громадського життя на Україні в Росції і за кордоном, рецензії, бібліографію і т. и.

Вийшли перші три книги. В їх надруковано праці оціх письменників.

Бєбєль А. Патріотизм та інтернаціоналізм. Білоусенко О. Сільський пролетаріат. Винниченко В. Моє останнє слово. Оповідання. В—й П. Свято у Львові. Вороний М. Легенда, Вірші. Гейне Г. Північне море. Вірші. Пер. В. Грінченка. Григоренко Г. „Ессе homo“. Оповідання. Грінченко В. Перша жінка. Вірші. Пам'яті Р. Сембратовича. Двоє рідних. Шевченко К. Кобзарь на селі. На новий шлях. Драма. Д. Д. Микола Стороженко. Дорошенко Д. В. Лесевич. Загірня М. Два гора. Оповідання. Коцюбинський А. Сміх. Оповідання. Згадки про Р. Сембратовича. Липа І. Вона не вмирає. Марнович Д. На свят-вечір. Оповідання. Матушевський Ф. З російського життя. Миронець В. Чого нам сумно згадувати про Шевченка. Україна і Європа. Павловський М. Перша київська етнографічна вистава. Нахаревський Л. Батько. Оповідання. Пернерсторффер. Національна та інтернаціональна ідея. Сергій. Відгуки з життя та письменства: I. Про українську пресу. II. Це про українську пресу. Епігон українофільства на мільйонах, або старі до молодих не підортайтесь. Хаотична критика. Сивенський В. Недякий кін. Вірші. Сенатор. Вірші. з Беранже. Ситковський С. З російського життя. Супруненко Г. На селі Вірші. Тесленко А. За пашпортом. Оповідання. Українка Л. Маврський король. Вірші з Г. Гейне. Феєт Ф. Справа Ірландської мови. Черкасенко С. У шахті. Вірші. Чернівський М. З днів журби і гніву. Вірші. Ярошевський Б. За кордоном. Наші товариства. Бібліографія Д. Д-ка, В. Доманицького, П. с. Комарова. П. В. Українська преса. Що є по журналах. Нові ніжини.

Нова трояда виходить що-місяця книжками по 10 аркушів друку. Ціна на рік з пересилкою 6 карб., за кордон 8 карб. 50 коп., окрема книга коштує 60 к. Передплату можна подавати частками.

Передплатувати НОВУ ГРОМАДУ, окрім контори (Михайлівська, 10), можна ще по сім місяцях:

У Києві: 1) в книгарні „Кієвской Старини“, Безаківська ул., ч. 14. 2) У виділі контори „Наша Жизнь“, Хрещатик, 52. У Ніжині в книгарні п-ні Чекмарьової.

У Львові (Галичина) в книгарні Наукового товариства ім. Шевченка, ул. Театральна, ч. 1.

Прймається передплата на політичну, економічну і літературну газету „ГРОМАДСЬКА ДУМКА“ і літературно-науковий місячник „НОВА ГРОМАДА“.

Передплатувати ГРОМАДСЬКУ ДУМКУ і НОВУ ГРОМАДУ, окрім контори (Михайлівська, 10), можна ще по сім місяцях: У Києві: 1) в книгарні „Кієвской Старини“, Безаківська ул., ч. 14. 2) У виділі контори „Наша Жизнь“, Хрещатик, 52. У Ніжині в книгарні п-ні Чекмарьової. У Львові (Галичина) в книгарні Наукового товариства ім. Шевченка, ул. Театральна, ч. 1.

КУСТАРНА ВИСТАВКА

у музеї (проти Царського саду) що-дня від 10 до 4 години. Вхід для всіх 15 коп. к 37—42 113

Скрипки по 2 р. 50 к., 3 р., 4 р., 5 р., 6 р., 8 р., 10 р. і дор. Смычки по 40 к., 50 к., 75 к., 1 р. і дорожжє. Гитари по 3 р., 50 к., 4 р. 50 к. 5 р., 6 р., 7 р. 50 к., 10 р. и дор. Балайки отъ 1 руб. 25 коп. и дорожжє. Кларнети и Флейты по 4 р., 4 р. 50 к., 5 р., 6 р. 50 к. и дор. Гармоній русск., итальянск. строя однорядн. отъ 1 р., двухряднн. отъ 10 р., трехряднн. отъ 25 р. и дорожжє. Разнаго рода другіе музыкальнн. инструменти и принадлежнн. вь главномъ депю музыкальннхъ инструментовъ и нотъ.

Г. И. ИНДРЖИШЕКЪ вь Кіевѣ, Крещатикѣ, № 58.

Вийшли з друку і продаються в книгарні „Кієвской Старини“ (Безаківська, 14) дві книжки

Б. ГРІНЧЕНКА

1. Сам собі пап.
Оповідання. Ц. 3 коп.

2. На безпросвітномъ пути.
Объ украинской школы. Зміст:

Київ, 13-го квітня, 1906 року.

Кого треба оборати до думи? Наближається час зібрання державної думи, на яку багато людей покладають надію, що вона поладить усе наше безладдя, завведе правду замість кривди, суд правий замість самовольї і безправ'я, дасть землю безземельним, утре слюзи влодам, сиротам, покривдженім, зневоленім... Багато надій. Та чи справдяться всі вони, як того люде сподіваються?

Могли б, може не всі відразу, то хоч найважніші; могли б заспокоїтись найгірші болі та алідні народні. Але для того треба, щоб та державна дума була добра, щоб пішли туди чесні, сміливі, розумні люде, які дбали б тільки про добро народу, а не про свої потреби та вигоди; які, не боячись нічого, сміливо сказали б розумне слово, правдиве слово про те, чого нам треба. Коли б з таких людей складалася дума, вона могла б зробити багато, багато добра для народу.

Оце вже в багатьох місцях вибрані заступники народні у державну думу, а в де-яких місцях ще їх не вибрано і цими днями будуть вибори. Поміркуймо тепер про тих заступників, що їх вже вибрано, поміркуймо і про те, яких ще доведеться вибрати.

В найбільших городах: у Петербурзі, Москві, Києві, Одесі вже відомо, хто від них піде в думу: підуть представники партії народної свободи.

- Ця партія хоче, щоб
- 1) хліборобам було досить землі;
 - 2) робітникам забезпечена добримі законами справедлива плата за роботу;
 - 3) усім людем в Росції—всіх народів та всякої віри—щоб були рівні права;
 - 4) без суду щоб нікого не можна було бити, карати, трусити, арештувати;
 - 5) чиновники щоб відповідали перед народними заступниками за свої незаконні вчинки;
 - 6) виборче право щоб усім людем було рівне, пряме й таємне.

Ось чого хоче добуватись у державній думі партія народної свободи. І від усіх більших городів підуть у думу заступники народної свободи.

Не так як у городах пішли вибори у селах: у багатьох місцях—на Поділлі, в Полтавщині—селяне заваялися не вибрати у думу більш нікого окрім одних тільки селян, і вибрати селян, та на жаль превеликий вибрати не скрізь найкращих, найчесніших та найрозумніших людей, а так—кого попало, аби не пан.

Та й що ж з цього доброго вийде? Заваялися люде і не поміркували того, що і між панами, і між попами, і між селянами всякі люде

бувають: є пани такі, що трохи не шкуру деруть з мужика, є попи такі, що тільки про свою кешеню думають і словом Божим як крамом торгують,—але не всі ж вони такі. Є й пани, й попи такі народодоблі, що краще і розумніше будуть обстоювати за мужиком ніж ціла громада селян. І селяне є такі, що дай Боже багатьом панам такого розуму та чесности як у них, але є багато таких селян, що за гроші готові батька продати, за ласкаве слово начальства готові й душу свою занастити; або є такі темні, хоч може й чесні, що й до копи не порухає як слід. Чи годяться бути з такого селянина заступник народній у державній думі? Чи не краще було б послати в думу доброго пана чи чесного, розумного єврея, який сам натерпівся аліднів, бачив і селянську нужду та лихо і ніколи не потягне за насильниками та беззаконниками, не продасть народної справи, бо це і його справа? Чи не краще, краще, було б послати таких заступників у думу замість непевних та темних селян?

Чи хочете прикладів? Ось вони. У подільській та полтавській губерній вибрати самих селян, та все людеї невідомих. Хто їх зна, які вони—чи чесні, чи розумні, а відомих, добрих та розумних панів і пошів забракували, хоч де-які селяне і стояли за них. У подільській губернії навіть двох неписьменних, неграмотних селян вибрати. Що ж вони, сердешні, зроблять доброго у думі, хоч би й найчесніші були, коли вони темні?

Щоб розглядати закони, щоб обороняти права народні, треба розуму не аби-якого, треба й языка мати не такого, щоб ляпав аби-що, а сказав би розумне й добре слово; треба і читати про ті закони та права, треба і газети читати, щоб знати добре, що робиться на світі, про що люде говорять, чого вони хочуть. А теїмному, неграмотному—не то, що міністр або губернатор—всякий урядник або писарчук баки заб'є, задирає, задицькає його, зіб'є з пантелику так, що він і языка не розуміє. Якій-же це представник буде, заступник народа?

Так воно вже й тепер показується: кажуть у Кам'янці, як скінчилися ті нещасні вибори, де селянями крутив, як хотів, якийсь ніби то селянин—продисвіт, один з вибраних селян підійшов до секретаря та подякував йому, за те, що вибраний його, що й у руку поцлував... Добрий заступник за права народні! Сором слухать, коли це тільки правда була. Кому-ж там у думі він буде руки цілувать? А дже ж він, темний, не розбере там, де швейцар та лакей у золотій ліврей, а де міністр...

Або ось у Полтавщині. Один з вибраних селян після виборів зараз і почав жалітись, плакати, що був він на війні, обіцяли йому „підсобія“ 100 карбованців, та не дали... Оце-ж він за своє „підсобія“, а чи дуже він буде думати про інші лиха, про громадські алідні? Чи подумав він, що иншому може тут вдома гірше лихо було, як йому на війні; що инший може увесь той час безневинно у тюрмі просидів, що може усе хазяйство йому сплюндрували, жінку, дочку знасилили, занастити? Ні, він того не думав, йому тільки його „підсобія“ у голові. Виплаче може своє підсобія там, у Петербурзі, а як він буде обстоювати народні права, народну свободу—хто його знає. Може за других 100 або 200 карбованців і зовсім продасть громадську справу...

Ні, крий нас Боже, люде добрі від таких виборних, заступників, що прав людських не знають, не знають, як обстоювати за ними, ні розуму, ні письменства не мають,

за гроші, за медаль яку, або за ласку начальську рідну справу готові продать, крий нас Боже і від таких, що руки секретарям цілувать і від таких, що за своїм „підсобієм“ плачуть. Коли такі заступники стануть у думі, то пропала народня справа, пропала й народня свобода!

Помилплись подільські та полтавські селяне і вже того вони не поправлять. Але ще будуть вибори по Волині та по Київщині.

Подбаймо-ж, щоб сліпа ненависть до панів, пошів та єврей не затуманила очей волинським та київським селянам-виборцям: нехай вони виберуть людину чесну, розумну—все одно: чи пана, чи попа, чи селянина, нехай виберуть таких, кого покаже партія народної свободи, бо ця партія дбає про добро всього народу, все одно, хто-б він не був: чи пап, чи піп, чи селянин, чи єврей, чи поляк, чи українець, бо всі люде мають право жити на світі, всім хліба треба, всім однаково болить, коли б'ють, усім однаково тяжко, коли кривда над правдою панує.

Селяне й інтелігенція на виборах.

Наближається день надзвичайної ваги. П'ять українських губерній обібрають завтра послів до державної думи. Обібрають тих, кому віддають свою останню надію, своє останнє право,—право боротись мирним, спокійним шляхом за щастя, за волю, за шматок хліба. Перед народом одкривається узесьня стежка, що має переважити до нового життя. Цією стежкою в теперішній думі. З думкою злилися його останні мрії, сподіванки. Озираючися навкруги, він бачить скрізь ворогів, чужих, кому він не довіряє. Темний, він інстинктивно держиться того, хто так само темний, як і він, а про те і так само бідний.

Вони не зрадіть; вони закривлять там, в думі, криком наболілої душі, вони розскажуть там про все горе та бідність, і вимагатимуть помочи. Вони там скажуть: „Годі! Нам вже терпець увирвався. Доволі ми настраждалися. Дайте землі нам, дайте роботи! Бідні, обдерті, вони, хоч і темні, а проте не дадуть себе обдурити. Вони не допустять там кривди. Вони будуть стояти на сторожі своїх власних інтересів, а через те і народніх. Коли так, то для народа всі рівні, всі однакові. Аби тільки вони були бідні, малоземельні та многосемейні. Тому то народ наш так обстоював за тим, щоб обібрали жеревками. Всі однакові; однаково нуждаються. Значить всі достойні.“

Особливо яскраво пей настрій селян виявився в Полтавщині. Там, дякуючи умовам володіння землею, дрібні земельні власники—селяне та козаки мали надзвичайний вплив на вибори. На 300—400 уповаженних од селян приходилося тільки 50—60 панів—великих власників землі, що мали повний ценз. Через це вибори були майже цілком в руках селян.

Маючи таку силу, селяне по всій губерній вороже виступали проти багатих і обстоювали за самих бідних, малоземельних. Пани інтелігенти майже скрізь „чернилися“, особливо коли вони були многоземельні. Виборними од всіх повітів пройшли в дуже великому числі селяне, малоземельні.

Той самий настрій, що панував в Полтавщині, є дуже характерним і для інших українських губерній. Тільки піде більше, крім самої Чернігівщини, селяне не мають такого впливу на вибори, як в Полтавщині.

Та думаючи так, народ наш не помічає той страшної небезпеки, що відкривається перед ним. Він не дума про те, що державне діло велике й дуже складне; що закони видаються не на один день чи місяць і не для одної тіл-

ки містину, що тут, в цій законодавчій роботі треба багачко знати, багачко уміти. Того не досить, щоб хотіли чогось. Треба знати, як здобути його, і здобути так, щоб од того не стало ще гірше жити як зараз. Для цього треба бути добре освіченим, добре розуміти державне діло й політику. Треба вміти самому шукати виходу, а тяжкого становища, а не чекати, поки його дасть уряд чи хто інший. Значить треба, щоб в обороні селянських інтересів виступали люди умілі, розвинуті, добре освічені. Одно слово, щоб то були інтелігентні, які не порвали з народом, востались вірними йому. І вони є, хоч може й в малому числі.

Український народ—головним робом селянський народ. Панство, городяне, здебільшого вже дуже помосковилися, порвали з їх народом, виступили в обороні чужих йому інтересів. Селяне лишилися самі, на власні сили. Темні, одберті, скрізь покривдені,—і ким же здебільшого, як не панами та городянами, мусять тепер вони самі оборонити себе. Мусять шукати виходу з того тяжкого становища, в якому перебувають тепер. Та мало знайти цей вихід. Треба його виробити. Самі селяне мають дуже мало духової сили, мало освіти, щоб власними силами одстояти себе, завести порядок. Таких же людей, кому б вони повірили, хто б справді перейнявся їхніми інтересами, борюся за їхнє діло, вони не знають. Уряд всі сили вжив на те, аби розділити справжню народоловну інтелігенцію од народу, аби поселити поміж ними недовір'я, непорозуміння. І справді, селяне в широких масах не знають своєї інтелігенції, вони мішають її до кучи з аграріями, великими земельними власниками—панами.

Та не дивлячись ні на що, частина ширих оборонців народних інтересів все таки пройшла в виборці, як з поміж демократичної інтелігенції, так і з поміж самих селян.

На передвиборчих зборах виборних при умовах більше-менше сприяючих, де не буде місяця поліції та жандарм, де цензура й охрана не будуть сковувати уста, зійдуться вперше представники демократичної української інтелігенції й народу,—простого, сірого народу, але всеж таки кращого, перейнятого громадськими інтересами. Настане час великого порозуміння, великого пізнання. Сотні літ краєдія представники нашого народу чекали цього часу.

Що дасть нам цей день? Невже роспад? Невже безодня така глибока? Невже уряд досягнув своєї мети? Ми не хочемо цьому вірити. Ми сподіваємось, що український народ зрозуміє свою інтелігенцію й помириться з нею в ширшому братерському єднанні, щоб спільними силами почуття й розуму повалити старий спорохнівлий лад і на руїнах його збудувати нові порядки. Український народ душею вгадає, хто щиро боронить його, обстоюватиме за його інтереси, і обере найкращих людей, не вважаючи, чи то буде селянин, чи інтелігент.

В. Омелянович.

3 газет та журналів.

* * * "Правда Божія" дуже гарно показує своїм читачам, яку силу грошей витрачено на японську війну. Коли зваяжати все шире золото, що витрачено на російсько-японську війну, то буде шось страшно, назвичайне: 2 082 мільйони карбованців, що коштують ця війна, важуть не багато, не мало всього сто тисяч пудів. Це саме тільки золото без лігатури.

Коли ж додати до цієї ваги ще й лігатуру, яка приміщується в золоті гроші, так два

мільярди карбованців важитимуть зверх півтора тисяч пудів. Ось яка втрата апала на плечі росіянам і придала їм до землі. Треба дуже сильною чоловіка, "велетня", який би міг скинути з їх плечей цю вагу... І все це доводиться нести російському мужикові.

"Крекчи й неси!". Коли б скласти до купи всі золоті п'ятирубльові, що пішли на виплат таких видатків, і витягти їх в один ряд, то матимемо довгу, довгу нитку, довгу як 4 000 верстов. Коли б почати класти ці золоті на рельси, в подовж сибірської дороги, так починаючи од Самари, можна б дійти до самого Іркутську. Або од Петербургу до самого аж Батума, через Ростов, Владикавказ, Баку, Тифліс!..

"Пам'ятай, мовляв, про війну з японцями". Коли ж ми забудемо про втрати на війну, а вернемося до сучасної дійсності, то зустрінемося теж з золотом, з страшним золотим дощем, що має полити з усіх кінців Європи на нашу нещасну засохлу, неродючу землю. Уряд за високи проценти дістав за кордоном цілих 840 мільйонів карбованців золотом. То ж газета підлічує.

"Нові позички 840 мільйонів карбованців. Коли б перевезти це золото вагонами, так довелось б нагнати судовий предвогний поїзд аж в 64 вагони. Кожний же вагон везе не менше як 700 пудів. Це значить, що раніше чи пізніше нам доведеться одвезти за кордон за саму цю тільки позичку 64 вагони золота. А щоб вивезти за кордон все золото, що треба, аби оплатити позички, які бюрократія набрала, розпоряжаючися на власну руку, так для цього й вагонів би не вистачило.

І куди всі ці позички спливали й спливають? У людей ми позичаємо, а самі старіємо. І брудні ми, й темні, й голодні, й не освічені. З-за кордону ми гроші беремо, а все не на користь народова, а платити доводиться кому ж,—народові. І платити, навіть не маючи прав знати, на що гроші беруть".

* * * Державна рада після довгих суперечок, як повідомляють газети, прийняла проект нового закону, який загрожують тюремю од 3—до 6 місяців усім, хто підбивав би сільських робітників кинути роботу в економії раніш ніж скінчиться строк, на який робітники договорилися, коли б же сільські робітники самовільно кинули роботу і підбивали до того й других своїх товаришів, так закон карає їх—це також тюремю, але гостріше вже—од 3-х до 8 місяців. Теперешній закон уже карає кількоденним арештом за те, що строківий не вийшов на роботу або покинув працювати на панській роботі. Та державний рад цього здалося за мало, така кара на його думку мало кого затьмає, треба гострішої.

"Нам було б соромно, пишуть з приводу цього "Русскія Відомости", коли б ми ще раз почали доводити, що карати за страйки, мов за злочин не можна. До того вже всі добре знають і розуміють це. Хазяїн має право вимагати з робітника ті втрати, які поніс він через те, що робітник зламав умову, робітник, що зробив під час страйку якусь злочинство, повинні понести за його кару наложену судом. Але карати як за злочин за те тільки, що зламали робітники умову з хазяїном, хоч би це вони зробили й усі разом, наперед про це змовившись, робити це,—значить ламати самі основні права робітника і нищити його гідність.

Подібна політика не може дати цінних наслідків і тим, хто думає нею оборонити інтереси власників на землю. Про це свідчать досвід, хоч би й з тим законом про сільських робітників, що з'явився. Силомощі, з помічю поліції, не можна примусити робітника працювати як слід. Коли ж будуть тяжкими карами примушувати до цього, то поселять такими мірамі тільки роздратування поміж робітниками й хазяїнами. А леве ж чи не відгукується таке роздратування дуже тяжко на самих хазяїнах та їхніх господарствах. Закон подобий до виробленого державною радою відкриває широке поле для всякого надужиття й свавілля. Під словами "підбування сільських робітників кинути роботу" можна розуміти все, що вгодно, через те буде дуже легко вперше довести під них і обвинуватити в переступі закону. Чи то була палка промова, сказана умілим агітатором, чи то буде проста увага, сказана кому небудь в балачці. Скільки буде на цьому ґрунті доносів, непорозуміння, а разом з тим і скільки буде ні в чому неповинних жертв.

Та наша бюрократія не може цього зрозуміти. На передодні скликання державної думи вона видає закон. Здаті тільки викликати велике роздратування сільських робітників, себ-то масу селянства. І це роблять люди, що збираються виступити перед народними представниками з цілим планом земельних реформ.

Лист купця Сенаторова до петербургського митрополита Антонія.

Після подій, які сталися в Петербурзі 9 січня 1905 р., петербургський митрополит Антоній на Путильському заводі сказав промову. На думку владики народ збівся з правдивої дороги і за це його по заслузі покарано. Відповідаючи на цю промову, самарський купець Сенаторов надрукував у 40 номері "Вятської Живни" листа, в якому звертається до владики так:

"Владико! Тепер уже дуже багато людей зрозуміли, що підобрується. Христос сказав: горе вам, книжники, фарисеї та лицемери". До вас, владико, підходить вся 23 глава еван. Матвія. Коли б ви її попередь перечитали, то не сказали б тої на Путильському заводі своєї промови, все одно чи вірите ви в евангелію, чи не вірите. Вам би стало страшно, совісно і тяжко на серці... Народ не розуміє вашої промови: 10 слів правдивих там не має... Духовенство по всякчас всю провину звертає на Бога та на чорний народ. Бог розгнівався, мовляв, за гріхи наші. Владико, коли ви Бога не лякаєтесь, то хоч сумління свого побійтесь. Владико, по широті гляньте на скривлений народ, заступіться за нього перед правительством, коли вам жалко. Ви пишете—ніби то дуже шкодуєте, що побіти змерли без причастя". Забита—не шкодували, а за причастя турбуєтесь. Але хто ж вам повірить? Поглузували з вашого жалю, та й більше нічого".

Звертаючись далі до всього вищого духовенства, Сенаторов каже:

"Ви, на жаль, підешується до Царя, неправду йому кажете, а народ навчаєте не Істини Христові. А сказано: горе пастирям, що проповідують замість істини—неправду". А причина до всього—ви, ваше високопреосвященство, нема в вас духа; не можете ви духовно виховувати народ. Ви чиновники, вам що скажуть, то ви й робите. Ви служите властителям свого світу, а не народова. Та ви про народ і не турбуєтесь, вам добре жити... Багато народних сліз лежить на вашій, владико, совісті. Ви, духовні власті, натуралки Цареві й народова про "Христові любові воїнство", чого Христос зовсім не вчив. Христос приніс на землю мир і благовоління серед людей, а ви шось инше проповідуете. Ви нагадали робітникам Путильського заводу, що "апостоли спали, а Лука не спав за для грошей". Але ж і ви, владико, за для грошей та тимчасової слави, робите, заслужуєте ордени. А яка втіха монахові з ордена, коли для нього весь світ—мов сміття. На мою думку, то й воєнним та громадянським чиновникам теж не треба ордена. Але ще мабуть ми не дожили до теї свідомості, що робити добре діло личить ради самого добра, а инший за орден владість тисячі аби його добути. Орден діти ми, не розумні діти!

Владико, не вжале вам не жалко народу, котрий правительством гнітить і котрий гублять на війні? Ви так його виховуєте, щоб нас православний народ вороже дивився на інших людей—не нашої віри; не дозволяєте молитися, як хто хотів би. А ви б, владико, сяли б тільки науку Христову, як він звелів жити тим, що в Нього повірили. Всі християне, одного Христа діти, а живе не в злагоді. Ви перше помиряться з ними, а потім уже язичників та сектантів привертате, а то ім не знати, куди йти: чи до православних, чи до лютеран, чи до католиків—всьяке свою віру вивалять".

Нарешті Сенаторов просить високопреосвященого Антонія вчинити "добре діло".

"Чи неможна хоч трохи зменшити п'яцтво. Россія пролилася—про це я писав до вас років зо два тому. Скажіть по широті, як личить державі торгувати горілкою, цим лихом. Коли виворювали горілку і торгували нею піддані, то люди ці вважалися за лихих і їх не можна було вибирати на де-які громадські посади.

Невже ж ви гадаєте, що вам не прийдеться відповідати за свою духовну отару? Ви мусите викорінити зло, а не сприяти йому..."

Дайте ж Цареві пораду, щоб печаті була вільна, щоб можна було писати про всякого чоловіка, не вважаючи на його великий чин. Коли напише хто брехню, то нехай його судять, і спокуюте він свою неправду. Так, владико, багато від того великої користі було б для всієї Россії. Хто боїться "гласности", той, значить, винуватий кругом. Темрява не любить світу, бо тоді перемаже правда.

3 російського життя.

— Про одстрочку думи. Хоч думку одстрочити відкриті думи вдобави дехто з бюрократів, напр. Дурново, але навіть Вітте заперотестував проти неї. "Наша Живнь" каже, що більшіна урядовців вважають таку одстрочку чистим божевіллям, од якого революція розжеврілася-б ще більше. "В думу і так мало хто вірить", кажуть вони. Пріч того, і чужоземці огудили-б таку одстрочку. Нарешті, п. Кокочков, позичаючи грошей, ручився, що думу буде відкрито 27 апріля. Через це все думку про одстрочку рішучо одкинуто.

— Проект наказу думі. В "XX Вѣкъ" надруковано проект наказу державній думі. В наказі зазначається порядок засіданій думи, обрання предсідателя, його обов'язки то-що. Найбільш характерно в цьому наказі те, що "по відкриттю першої сесії (зібрання) нового пятиріччя, державна дума збирається під предсідательством особи, призначеної Царем із числа її членів", а не вибраної самими членами, і ця особа предсідательствує під весь час, поки дума перевіряє права своїх членів, і тільки коли визнані будуть права потрібного числа послів на участь в засіданнях, тільки тоді вже дума сама обирає постійного предсідателя та його товаришів.

— Заходи до захисту думи од "неблагонадесних". "Путь" довідався, що вироблено правила про те, як видавати білетти для проходу у державну думу газетних кореспондентів. Про кореспондентів, яких редакція думає посылати до думи, вона повинна повідомити заздалегідь і про них робитимуть дослід, чи вони благонадесні; після того їм видадуть білетти, до яких буде пришито їх портрет, щоб, часом, тих білетів вони кому другому не передали. Думами так само зробити і з білетами самих послів до думи, але думчі пії оддуралися бо не ніяково. Однак, щоб замість послів не просочив у думу хтось сторонній, то поліцейським зведено добре завити в обличчя всіх послів.

— Тактика опозиції в думі. Петербургське опозиційне (що йде проти старого ладу та уряду) громадянство міркує, як повідомляє "Путь", про те, як повинні поводитись в думі опозиціонери, себ-то послі од конст.-демократичної і других лівих партій, що змагаються за одмінні в державному ладі. Між иншим, міркують і про те, що робити опозиціонерам, коли у залу думи під час її засідання прийдє міністр внутрішніх справ Дурново. Де-то пропонує, щоб опозиція зустріла його так як робиться в австрійському рейхсраті: знати таку бучу, щоб він негайно вийшов; другі ж пропонують, щоб як Дурново увійде в залу, то щоб усі опозиціонери мовчки поцілдовалися зі своїх стільців і покинули залу, тоді предсідатель думи мусить зробити перерву в засіданню, бо не буде потрібного по закону числа членів. Але що буде, як Дурново не зауважить на се і не вийде з зали, або після перерви знову прийде туди? Це ж буде спосіб "зірвати" думу і не дати їй нічого обміркувати.

— Снасування військового стану. "Росс. Тел. А—ство" повідомляє, що незаба-

ром по багатьох губерніях, де тепер військовий стан, буде заведено замість нього стан найбільшої охорони.

— Амністія. "Ръчь" повідомляє, що на останньому засіданні ради міністрів було постановлено оголосити 21 апріля амністію за політичні злочинства. Урядом окрему комісію, котра має виробити проект указу про амністію. В раді дехто обстоював, щоб амністія була як найширшою. У всякім разі, постановлено амністувати всіх, кого позвано до суду за провини через друк.

"XX Вѣкъ" про амністію пише, що про неї вже зроблено постанову, і що буде амністовано 80 або 85 процентів всіх арештованих. Про те, коли буде оголошено амністію, добре невідомо: одні кажуть, що 27 апріля, а другі,—що на передодні царської промови до думи.

Чи не через цей замір уряду оголосити амністію міністерство внутрішніх справ видало, як пише "Н. Ж." наказ жандармам як найскорше закінчити слідство про політичних?

— Помилування. "XX Вѣкъ" пише, що Спірідоновій кару на смерть одмінено на довічну каторгу. Спірідонова зовсім недухає. Лікарь каже, що Спірідонова може одужати тільки як її зовсім вивезуть та повезуть на південь,—в теплий край, інакше-ж вона неминучо вмере.

"Военный Голосъ" пише, що помішник петербургського командування війською одмінив на каторгу—кару на смерть, до якої були присуджені 5 чоловіка, що озброєні напали на зберігательну (опацуду) касу. Проти цього дуже поставав міністр Дурново, хоч його це і не обходить, бо право ствердити чи не ствердити присуд цілком було віддано помішникові командування.

— Сильно втрачено на пресу за, для позими. Англійська газета "Тribune" запевняє, що російський уряд заплатив де-яким чужоземним газетам 7 мільйонів франків (кодо 2 1/2 мільйонів карбованців) за те, щоб вони не агітували проти позими і не перешкождали урядові зробити її.

— Грізний наказ. "Наша Живнь" пише, що жандарське управління заляпав наказом жандармам, що по станціях, під час, як почнуться розрухи, поводитися з винуватими рішучо, як з повстанцями.

— З'їзд євреїв. Центральний комітет товариства до досягнення євреям рівноправності постановив скликати на 24 апріля з'їзд делегатів од провінціальних одділів товариства, щоб вони виробили наказ послам до думи з євреїв. (К. З.)

— Страхи. В Богородську забастували фабричні робіти, вимагаючи поліпшення свого матеріального становища. (Р. Са.)

— Із життя робітників. В .раду безробітних", що заснувалася в Петербурзі, записалося коло 20 000 безробітних робітників. "Вирж. Вѣд." пишуть, що з приводу сього почалися арешти і утиски.

— Щоб прихилити селян до себе, сучасний уряд хоче під час відкриття думи видати закон, який зрівняв би селян в правах з "другими станами громадянства. Проект виробляється під доглядом графа Вітте.

— Спростування брехні. Центральний комітет конституційно-демократичної партії сповіщає, що звістка петербургського телеграфного агенства, ніби партія зрадила своїй програмі що до єврейського питання,—чиста брехня. Про одмінні в програмі к.-д. партії не було навіть і гадки. (К. З.)

Оповідання з української старовини.

Х. Галицько-волинська держава.

Уже казано було, що як умер галицько-волинський князь Роман, то синів його, Данила та Василька, галицькі бояре вигнали з Галичини, і почалася довга колотнеча за князівство. Данилові було вже літ із 30, як він, укупі з братом, опанував знову Волинь, а потім почав підкоряти під себе й Галичину.

Цього свого діла не покидав Данило й під час татарського лихоліття. Року 1245-го він побив угорців, що все зазіхали на Галичину і вже міцно запанував над нею. Волинь він оддав меншому братові Василькові. Се не шкодило ні трохи Данилові, бо брати жияли у великій злагоді, робили за всімди одностайно.

Данилові хотілося підгорнути під себе й Київ, і всю Україну, визволивши її з під татарської руки. Та зробити се було йому трудно. Люде вже не явили віри князям, не хотіли їм корятися, бо легше їм життя здавалося під татарами, ніж під князями. Українські князівства і громади на сході України слухалися татар, але Данилові поки щастило вдержуватися

самостійно. Та прийшло лихо й на його.

Якийсь князь порвався відняти собі Галичину в Данила, і татари стали йому допомагати. Данило мусив їхати до Батія (року 1245-го), бо боронитися не було сили. Батій прийняв його прихильно, але сказав:

— Даниле! чому так візно приїхав? Але добре, що хоч тепер прийшов! Чи п'єш ти чорне молоко, наше пиття, коблялячий кумяк?

— Досі не пив,—каже Данило,—але тепер, як звеліш, то питиму.

— Ти вже тепер наш татарин,—каже на те хан,—то пий же й наше пиття.

Мусив Данило пити. Хоч згодом хан прислав йому вина, кажучи:

— Не звикли ви пити молоко,—пий вино!

Три тижні пробув Данило в Орді. Довелось признати себе підручником татарського хана, але за те зостався він князем на всі свої землі, як і був.

Тяжко було Данилові схилитися перед ханом, пік йому душу той сором. Він таки думав одбитися від татар. Почав він зміцняти городи, щоб під час війни більша була оборона. Надумав він зібрати спілку християнських державців (царів) проти татар.

Він оженив свого сина Лева з дочкою угорського короля Вели, другого

сина—з дочкою литовського князя Миндовга; заприянявся ще й з польським королем, а тоді з папою римським,—папа ще й коронував Данила на короля. Данилові все хотілося підмовити цих своїх могучих приятелів, щоб вони пристали до його та гуртом ішли бити татар і вигонити їх з української землі. Одначе святи й приятелі помочи не давали й не дали. Данило побачив, що коли хоче що робити, то повинен робити сам.

Він і почав ходити з військом на східню Україну та підбивати під свою руку "людей татарських"—то б то тих людей, що корилися не князям, а татарами. Він руйнував городи, убивав людей, щоб присилувати народ користися собі. Бідоланні люде по неволі корилися, поки Данилова сила була, та ще більше ненавиділи і Данила й усіх князів. Замість щоб гарними порядками, клопотом та дбаням про людей прихилити до себе народ та вкүп з ім визволятися від татар, Данило ще більше його проти себе обурював.

Побачивши хан, що Данило підбив під свою руку чималу вже частку східньої України, алякався. Страшно орді стало, щоб Данило й справді набарив їй шкоди. Хан пославав на Україну свого воїводу Бурундая з великим військом. Бурундай прийшов

на Волинь мов би приятель, а як став уже там, тоді почав вимагати від Данила й Василька, щоб вони зруйнували всі фортеці (кріпости), що поробили по городях. Брати не мали сили встояти проти татар, і року 1259-го сами мусили загадати своїм людям поруйнувати й попалити ті фортеці.

Це тяжко пригнітало Данила. Він побачив, що не перемаже татар, дуже зажурився і незабаром з тії журби і вмер (року 1264-го).

Син його Лев не міг удержатися і в такій силі, як батько. З початку 1320-тих років померли обидва Левові сини без синів. Після їх смерти за Галицько-волинське князівство знов починається змагання: змагаються князі польські, литовські, угорські... І так було аж доти, поки з одного боку Литва, а з другою Польща підгорнули під себе і се князівство та й інші українські землі.

Та поки почнемо про се розказувати, треба ще поглянути на те, який був державний лад в українських землях в XI—XIII віках та як тоді жили там люде.

XI. Державний та громадянський лад на Україні в XI, XII та XIII віках.

Від часів Володимира Великого та-

кий у нас лад був, що по всій Київській державі князував один князівський рід і ніхто инший не на князівання права не мав. Вважалось, що наче б то всі князі—одна сем'я, всі проміж себе брати, всі рівні, тільки що старшим більша честь та кращі уділи, а слухаються всі старшого київського князя—як батька. Та се тільки так казано, а справді, то воно було інакше. Київського князя слухалися інші князі тільки тоді, як він міг присилувати їх до того; проміж себе князі гризлися, жили як вороги, а не як брати; більша честь та більший уділ бував не старшому, а дужчому.

Кожен князь на своєму князівстві порядкував сам собі, як хотів,—до того ані великий князь, ані який инший не мішався. У середині свого князівства князь мав діло тільки з своєю землею, з вічм.

У той час, про який говоримо, князі дуже притисли віче. Попереду народ сам собою порядкував, збираючись на віче, а князь повинен був його слухатися; під час-же удільних князів це перемінювалося. Князь із своїми панами та з військом забрав собі до рук увесь державний порядок і суд, а вічу не попускав. Народ помагу і сам звик до того, що все робить князь і має право все робити. Звісно, як приходило

— Не дозволено польську мову. 24 марта сього року державна рада затвердила правила про те, щоб в 9 західних губ. Царства Польського в офіціальних зносинах приватних інституцій і нададі користувалися виключно російською мовою, тільки в ковенській губ. в справах приватних товариств дозволено записувати протоколи засідань та інші речі місцевою мовою, разом з російською мовою.

З українського життя.

— **Змилювання.** Кременчуцький генерал-губернатор написав новий наказ (№ 58), в якому пише, що як заведено військовий стан у Кременчуці та в кременчуцькому повіті та вКрюкові, та як почав він, генерал-губернатор, водворять спокійствие і порядок у тих місцях, то найтяжчою працею йому було розглядати справи арештованих політичних та визначати їм справедливі кари. Десять мабуть не трохи було там тих політичних, що так тяжко довелось генерал-губернаторові працювати! Бо далі генерал-губернатор пише, що що-дня десятками й сотнями ходили до його рідичі арештованих і балагли помилувати в'язнів, „терзая“ душу й серце генерал-губернаторові. Отож слухаючися тих балаганів, генерал-губернатор швидко переглянув справи та й випустив сотні людей на волю, а про більших злочинців „ввозбулдав ходатайства предъ министерством о примѣненіи къ этимъ несчастнымъ съотвѣтствующихъ мѣръ административныхъ взысканій“. К Великодню деякі справи розглянуто і кару злочинцям визначено: вислати їх на три, а кого то й на чотири роки в вологодську та в томську губернії. Отже за—для Великодня святого генерал-губернатор насміявся, як сам каже, зменшити кару злочинцям і скоротив їм заслання на один рік. А тоді звелів, щоб усіх тих засланців неодмінно вислано не далі як за третій день Великодня і неодмінно „етапнымъ порядкомъ“. На жаль не написано в наказі виразно, за що саме тих людей покарано. Сказано тільки, що винні вони „въ преступныхъ дѣяніяхъ, связанныхъ со смутами и волненіями послѣдняго времени“ та оце й усе. (О. Н.)

— **У нас того нема.** Газета „Кубань“ пише, що на Кубані „Областное правленіє“ прислало директорові народних шкіл 500 примірників книжки „Сборникъ узаконеній и распоряженій о выборахъ въ Государственную Думу“, щоб ті книжки розіслали по школах. Розіслали цю книгу і по всіх станицях та сільських розсаравах. Отже мабуть коли вже розсилають книгу, то вільно буде й говорити про неї з людьми. А в нас щось такого не чути: і книжки не розсилають, і говорити про державну думу учителям зась, бо за такі розмови учителям у нас або переводять із школи на казенну квартиру, або кажуть: „Діди собі, чоловіче, на чотири вітри, нам таких не треба!“

— **Помічники про землю.** В газеті „Подолія“ читаємо, що помічники на Подолію маючи на увазі, що скоро збереться державна дума, пристали на земельну програму, що написав д. І. Ракович, теж подільський поміщик. В тій програмі 8 пунктів: 1) Земельна справа в Росії важніша за всі інші. Щоб її впорядкувати, треба потрапити багато праці і грошей. Впорядкувати цю справу цілком можна тільки тоді, коли впорядкуються всі її частини. 2) Треба всю селянську землю—і надільну, і ту, що купують через крес-

трянський банк, перемерувати так, щоб кожен хазяїн мав свою землю в одному шматку. 3) Замість трьохпольного хазяйнування треба завести таке, яке наука про хліборобство признає кращим, кориснішим. 4) Треба прихилити до цих думок селянство, а за-для цього заводити хліборобські товариства; разом з цим ті товариства мусять постачати селянам хліборобський струмент і гарне насіння. 5) Треба, щоб селяне придбали собі більше землі, купуючи її через крес-трянський банк, а за-для цього банк мусить якомога більше купувати землі, беручи на увагу ті ціни на землю, які будуть у той час, як банк купує. Землю банк мусить продавати безземельним та малоземельним крес-тянам і иншим селянам на умовах повної довгострочної позички без ніяких доплат. 6) Там, де в хліборобів надто мало землі, мусять переходити до їх казенні землі й польові землі удільні. 7) Треба приготувати землю, щоб на неї могли переселятися люди. На переселення треба звернути найбільшу увагу, бо воно дуже поспობить упорядкувати справу з землею. 8) Треба упорядкувати наймання землі (аренду) і дати хліборобам змогу позичати гроші на те, щоб намати землю і купувати хліборобський струмент.

Перечитавши цю програму, можна сказати подільським поміщикам, що їхніми способами земельної справи не можна впорядкувати не те зовсім, а навіть і трохи. Помітно, що пишучи свою програму, вони більше думали про великоземельних, ніж про безземельних, а через те їхня програма хлібороба малоземельного до себе не привабить.

— **Губернаторський наказ.** В деяких селах ростовського повіту селяне не хочуть платити податків. Губернатор розіслав земським начальникам наказ, щоб вони приручили стражникам „прихилити“ людей платити. (Н. Ж.)

В Харківщині в селі Щенячому єсть чимала економія купця Маркова: три тисячі десятин землі та кінський завод. По весні селяне не хотіли йти на роботу в економію. Тоді управитель закликав собі робітників з інших сіл. Та люди з Щенячого напали на їх з кілками і прогнали, а деякого й поранили. (Накан.)

— **Про голод у Херсонщині.** Уповажений од загально-земської організації д. Парамонов сповіщає, що тепер у Херсонщині заведено 206 ідалень для голодних. Ходять у ці ідалні іста 35 тисяч душ. Але ж це ще далеко не всі ті люди, які не мають чого їсти. (Н. Ж.)

За кордоном.

Франція.

Смерть професора Кюрі.

З Парижу надійшла звістка про смерть славно-звісного ученого проф. Кюрі. Покійний народився у Парижі в 1859 р. в дуже бідній сем'ї і через вбожество батьків з трудністю зловив скінчити середню школу, тільки дякуючи великій талановитості і охоті до науки. Скінчивши університет Кюрі зайнявся виключно-природознавчими науками. Він з запалом взявся до наукових дослідів з хімії і незабаром своїми працями звернув на себе увагу вчених людей. Найбільш вславився Кюрі тим, що знайшов новий елемент, який назвав радієм. Окрім великого значіння для самої науки хімії, сей новий елемент живляється також, як ліки проти деяких хвороб. Проф. Кюрі знайшов радій за поміччю своєї жінки по батькові Склодовської,

з роду полька з Варшави, що також скінчила університет і купил з чоловіком займалась науковими дослідями, головою хімічними. Учена пара працювала в велими тяжких обставинах, бо не мала за що купити ні гарних пристроїв, ні урядити порядну лабораторію. Діла їх поправились після того, як вони за свої праці одержали нагороду Нобеля 25 тисяч карбованців. Всі ці гроші профес. Кюрі і його жінка вжили, щоб побільшити свою лабораторію. Проф. Кюрі мер од нещасливого випадку. Він проходив через улицю в Парижі, спіткнувся і впаав, а в сей мент його переїхав тяжкий військовий віз, і розвалив професорові голову. Так згинув цей знаменитий вчений, який запевне ще багато приніс би користі для науки, бо мер ще не старим чоловіком—йому було тільки 46 років. Б. Я.

У Києві.

— **Чергові збори думи.** Сьогодні у 7 годин в будинку городської думи зберуться апрільські чергові збори городської думи.

— **Передвиборчі збори.** 14 апріля на Курєнівці будуть передвиборчі збори виборців Плоського уаєтку для вибору нових гласних до городської думи на чотири роки з 1906—1910 рік.

15 апріля в 7½ год. ввечора в студентській столовій відбудуться останні передвиборчі збори, які скликає голова городського бюро проф. Сикорський.

— **Касировано вибори.** Губернська виборча комісія, роздивившись списки виборних од власників землі київського повіту, найшла, що два виборні П. С. Майсюра з Димерської волости і М. С. Панченко з Білгородської волости вибрані неправильно через те, що в їх виборчих скриньках число кульок було на 3 більше, ніж було виборців на виборах.

Комісія сповістила про се Київського губернатора і просить назначити нові вибори.

— 11 апріля поліція у Кадетській роші знайшла тіло звязаного молодого чоловіка з робочих 23—24 років. Тіло одправлено в Олександрівську лікарню.

— 11 апріля в 5 год. ввечора біндожник Кузьма Гладенко, переїзжаючи через лінійні залізничні, поїав під поїзд. Розбило біндожу і поранило Гладенкову голову. Викликали лікаря, який одправив пораненого у залізничну лікарню.

— 11 апріля на могилках на Байковій горі, після похорону одст. генерала І., коли вистрелили тричі з гармат, то з переляку коби понесли віз із лікарем Абросимовим і його жінкою, викинули їх на мостову. Лікаря тільки прибито, а жінку його вбито на смерть.

— 11 апріля в 1 год. дня на Спаській вул. крест. Ф. Катков хотів огрунтис, випивши розведеної карбовки, але лікар спас його од смерті.

— 11 апріля на київській пристані на грузомовні пароходи „Славянськ“ робочі Петро Тополєноко та Антіп Трохименко хотіли поправити поламану лопасть, але коли вони стали на пароходне колесо, воно закрутилось і робочі полетіли в воду. Коли їх витягнули з води, то виявилось, що Тополєноко забито спину; його одправлено в Олександрівську лікарню.

— 12 апріля на Бульварно-Кудрявській вул. у 12 год. дня обвалилась з гори земля і на смерть засипала одного чоловіка.

Розмова з Ф. Р. Штейнгелем.

Нам хотілось довідатися про погляди д. Ф. Р. Штейнгеля, кандидата в члени державної думи, на українське питання.

— Я українську мову знаю теоретично (змалку я вчився української граматики) і вважаю себе за українця,—відповів нам д. Штейнгель.—Я щиро бажаю, щоб наша країна вийшла з того становища, в якому вона зараз стоїть, і придбала змогу краще жити. Я ро-

зумію тут автономію України,—сому я цілком спочуваю. Я тільки думаю, що ставити домагання автономії зараз же було б непрактично. Народні маси мало до сього приготовані політично і втратили свідомість своєї національності. Через те треба ряд посередніх заходів, щоб довести їх до свідомости. Ви питаєте, що я зробив би, як би справу автономії національностей уже порушено було в думі? Зрозуміло,—я стояв би за автономію України.

Ми запиталися будучого члена думи про те, як він дивиться на націоналізацію школи на Україні. На наш погляд—народні школи мусять бути зараз же націоналізовані—наука в їх має бути по українському, а державної мови діти мають учитись так, як і иншим річам. Середні та вищі школи не можуть бути націоналізовані так швидко і зараз ми хотіли б тільки, щоб до середніх шкіл заведено науку української мови, українських літератури й історії.

— Я з цим згожуюсь і за це стою,—відказав д. Штейнгель.—Тільки я розумію так, що справу націоналізації шкіл треба зробити не наказами згори, з центру, а просто давши право тим місцевим інституціям, які заведуватимуть школами (земства, городи), давши їм право заводити українську мову в школах.

— Для нашого народу,—зауважили ми,—велими важною річчю є також націоналізація тих адміністративних інстанцій, з якими народ має діло, і суда. У нас люди терплять страшні шкоди через те, що не розуміють мови офіціальних документів, або йдуть на Сибір тільки через те, що ні вони, ні суд їх гаразд не розуміє. Для нас ця справа є дуже пекуча—не меншої практичної ваги, як і українізація школи.

— Згожуюсь,—відповів д. Штейнгель.—Тільки боюсь, що справа здійснюється в судах стріне великі перешкоди: проти цього дуже повставатимуть, щоб документи писати по українському. Взагалі в офіціальних інституціях і в суді мусить бути мова державна, але в зносинах з сторонами треба вживати мов місцевих (української, польської, єврейської).

— Але ж,—відповіли ми,—тут можна було б приложити той принцип, який призначено, напр., в Австрії: якою мовою чоловік входить до інституції, такою мусить йому інституція відповідати.

— Певна річ... Але ж у Росії це така новина...

— Ви дозволите, бароне, опублікувати сю нашу розмову?

— Будьте ласкові! Нічого проти сього не маю і взагалі радий буду, коли б ви схотіли, ще розмовитися про цю справу, яка для самого мене являється дуже інтересною і важною.

Вибори.

— **Вибори у Харкові.** (Од нашого кореспондента.) Разом з тим, як наближалось 6 квітня—день виборів у Харкові, партії докладали всіх сил. 3, 4 і 5 квітня були передвиборчі зібрання союзу руського народу, октябристів і партії народньої свободи (к.-д.). З тих партій тільки „кадети“ мали посіх в ширших верствах харківських виборців, на зборах руського народу були тільки самі свої купці та де-хто з ремісників та дрібних крамарів, а з двох зборів, що впорядкував „октябристи“, відбулися тільки другі, бо на перших не було людей; та й на других тільки промови „кадетів“ викликали гучні оплески.

державними справами. Державні гроші і свої власні князеві гроші мішалися—уживав князь з одного гамана гроші і на свої, і на державні справи. Гроші приходили з податків та з інших оплатків. Податки brano не самими грішми, а ще й звірячими шураями, медом та всяким иншим господарським добром. Були ще й усякі відбутки, напир, як князь із „дружиною“ їздив по князівству, то люди повинні були їх усіх годувати; так саме люди громадою повинні були будувати городи, гатити греблі, ривняти шляхи, робити мости. Ще прибуток був од суду: всякі штрапи та інші судові кара грішми. За те, що люди торгували, брали з їх князькі урядовці мито по торгах, а по шляхах та мостах брали мито за те, що їздили. По корчах продавано мед—і за се плачено до князьської скарбниці. Багато прибутку було з війни, як брато на війні здобич або як накидали на повойнований народ щось запалити. До всього цього додавалися прибутки з звірячих ловів (що звіра ловили й біли) та з князьевих маєтків. Усі ці гроші витрачались на княжий двір—на самого князя й на його урядовців на „дружину“, на підмогу церкві.

Сільські та городські громади по-рядкували самі собою і до їх справ князьівські урядовці мішалися дуже

На зборах 3 квітня, що скликала партія нар. свободи, проф. Багалій в досить широкій промові викладав погляди партії на автономію підвладних Росії країв та відносини до недержавних народів і докладно говорив про відносини до України і становище її. 18 та 19 сторіччя Росія доклала сил, щоб побудувати міцну державу. Вона звойовувала нові краї, підбивала нові та нові народи, однімала у тих народів самоуправу, утискала чужі мову, віру, звичаї. Усім відомо, що робилося з Финляндією, Польшою, Кавказом, як гнітили їхню мову, літературу, школу. Росія прагла усіх змосковщити і тим робом побудувати єдину, міцну державу, могутню і велику. Так думала російська бюрократія, до тієї мети вона направляла усі заходи, та не того досягла. Країни, де панував найбільший гніт та утиск, не втратили своєї народности і тепер, останніми часами, по тих краях почався великий рух, щоб здобути собі національні права—права для своєї мови в школі, літературі, по судах та всяких урядових інституціях.

Далі професор обернувся до України. Політика російської бюрократії була така, що завлязало на саму душу народу: на його мову літературу, св. письмо. В р. 1863 міністр Валтуєв оголосив, що української літератури не було, немає і не може бути. Він видав наказ, щоб не дозволялося друкувати на українській мові святого письма і книжок за для вчителів та школах. В р. 1876 знову видано таємний наказ, щоб не дозволяти друкувати українською мовою також всяких наукових творів, а тільки красного письменства (оповідання то що) та й то за дозволу з Петербургу. Ці закони поклали заборону і на релігійну просвіту, і на всю популярно-наукову літературу; тоді як саме на цьому полі питома мова єсть найдорожча, найкраща і найпотрібніша. Давно спостерегли, що український народ на культурному полі зостався позаду других народів Росії.

Погінки на мову, утиски народів, закінчив професор, дуже шкодаві для держави і їх не повинно бути. Кожному народові треба дати рівне право рішати про свої національні потреби. В спільній сем'ї народів, що складають російську державу, не повинно бути народів пригнічених та народів упривілейованих, усі мусять мати рівні права; так саме усі народи мусять мати своїх заступників. „Истинно-русские люди“ кажуть: „Россия—русским“, а ми кажемо, що тільки тоді Росія буде міцна, могутня та дужа, коли кожен чоловік, що в її живе, якої б він нації не був, буде рівним і вільним горожанином вільної держави. Присутні повітали промову д. Багалія гучними оплесками. Проф. Багалій один з кандидатів конституційно-демократичної партії на посла до державної думи. Т.

— **Полтава.** (Од нашого кореспонд.)

Вчорашній день нагадав нам „октяброві дні“: перед театром, де відбувалися в осени мітинги, цілий день був натовп народу, бо в театрі відбувалися городських виборних. Довгою стежкою стояв народ, по одному чоловікові в один ряд, підходили по черзі до театру. В одні двері йшли а з других виходили. Хто подав свій бюлетень, той зоставався на площі, сходився в гуртки, балакали про державні порядки, про те, яка партія краще, сперечалися і т. ин. Зовсім—мітинги, тільки не один, а кілька. Поліція хоч і була на площі, але не втручалася, навіть не підходила близько до гуртків. Найбільше змагалися „пра-

яке лихо, то й віче голосно озивалося. вимагало від князя того або сього, прогнано одного князя та закликало до себе иншого. Та все це бувало тільки інюді, часом, дуже зрідка, як щось надзвичайне трапиться, а звичайно, то воно так бувало, що князі сами проміж себе рішали де кому князювати, а віча й не питались. Та і в инших справах князь порядкував, як хотів, і віче проти того не змагалось. Що правда, люди були такої думки, що віче має право мішатися до порядкування всіми справами в князівстві, та мішалось воно до цього тільки в надзвичайних випадках. Коли віче побачить, що дуже вже щось не до-ладу діється, воно вмішається до діла, направить що треба, коли зможе, а тоді знову все віддає до рук князеві,—само-жне порядкувало.

Звичайно, віче скликав князь, як йому треба було від його якої помочи, треба було довідатися чи обстануть за його люди в якійсь справі. Найбільше це бувало тоді, як князь, починаючи війну, хотів знати, чи піде до його народ у війську; як віче казало, що воюватися не будуть, то доводилось князеві покидати свій замір, бо з самими своїм військом він не міг нічого відіяти.

Та віче так саме міг скидати й ко-жон чоловік. Упорядкована ця справа

не було: не було ні днів таких визначено, коли віче, могло збиратися, ні місця за-для того. На віче могли сходитися всі городяне й пригородяне, а рішали всі повноправні громадяне—батьки сем'ї. Рішали більшістю голосів: кого хотіла більшість людей, те й роблено. Пригороди повинні були слухатися того, що постановлено на вічу в городі, хоч би їх заступників того разу на вічу й не було.

По-за вічем-же князь вільно порядкував усім. Міг він подарувати своє князівство, поміняти його на инше, одділити частку з його иншому князеві; міг своєю волею починати війну і робити мир, сам він і військом порядкував. Князь видавав закони й накази, він сам настановляв урядовців (усяких начальників), вони повинні були робити те, що він звелить: князь порядкував і судом, і державними грішми, накидав нові податки або переміняв старі, багато де в чому порядкував і в церковних справах.

Князь одначе повинен був радитися з боярською радою, з своїми панамі-боєрами, розказувати що він та як думає робити і питатися їхньої поради. Звичайно князі так і робили, але й боярська рада була не впорядкована, і князь часом радився тільки з тими боєрами, в якими сам хотів. Та все ж і гребувати боярством, не

зважаючи на його він не міг: йому вгодно було, щоб воно стояло за його у всіх справах, щоб панн й військо допомагали йому проти народу, як що віче схоже зробити щось по своєму.

Військо князьівське звалось тоді „дружиною“ і князь порядкував ім як завше. Воно мало від князя плату—трохи грішми, а то більше харчем, оджею та иншими річами. Було воно звичайно кінне. Військо се не було велике: менші князі мали чоловіка по сто або й по двісті, у більших було по кілька сот, а то й тисячу чи й більше. У похід брала з собою „дружина“ багато слуг. Та все ж, і з цими слугами, було це за-для війни дуже мала жменя. Через те, як оповідалася війна,—муслили люди йти до війська. Окріе того й сам князь міг набирати до війська охочих і набрав їх часом багато. На війну кожен такий воєнка споряджався своїм коштом—часом конем верхи, а часом і пішо. Як під час війни в поході треба було збирати військову раду, то відбувалася вона в князя з усією „дружиною“, а бувало, що до ради приставало й усе земське військо, і часом така рада змушувала князя й зовсім покнутити війну.

Княжий двір, то б то ті урядовці, начальники, які були коло князя, порядкували і князьівським хазяйством,

зрідка. Громади сами доглядали за порядком, сами збирали податі, подекуди сами й суд судили—усією громадою.

Окріе громадського суду був ще суд княжий: спершу він був по більших городах, а тоді де-далі все дужче ширився. Той, хто позивав, сам повинен був робити слідство, приводити свідків та навіть і обвинуваченого, а судив княжий урядовець. Кари показано було в писаній збірці законів, а присуд виконував сам позивач. Окріе громадського та княжого суду був ще суд панський (у пана над своїми рабами) та церковний—над духовенством та в справах про віру.

Церковні справи впорядковано на зразок того, як се було в Візантії, і було тодішне попівство на Україні під рукою в Костянтинівського патріярха. Митрополитів призначав Греції греків, а єпископів вибирав звичайно князі здебільшого з українців. Князі мішалися до порядкування церковними справами, а церква, так саме, як і в Візантії, була у князів у послугі.

Б. Грінченко.

вопорядочники" з людьми, прихильними до партії народної свободи, або до української демократично-радикальної партії.

духовенства вибрано протоєрея Миловинова (закоучитель першої гімназії); в Ярославлі—протоєрея Крутикова (поміркований поступовець).

Телеграми.

С.-П. Т. А.

18-го апріля.

РОСТОВ-на-ДОНУ, 11 апріля. З приказу градоначальника випущено 58 політичних арештантів.

МОГИЛЕВ, 11 апріля. Губернатор випустив 32 душі, арештованих за розрухи в Гомелі.

ПЕТЕРБУРГ, 11 апріля. В „Русском Государствѣ“ пишуть, що 5 і 10 апріля були, під проводом товариша міністра внутрішніх справ Гурка, наради про заповомогу голодним і знову постановлено видати їм 572677 карб.

Можемо сповістити, що через кілька днів увільнять від адміністративного злізання декана правничого відділу харківського університету професора Гредескула; треба тільки виконати попередню деякі правничі формальності.

На з'їзді конст.-демократів, що має бути 21 апріля, будуть і провінціальні делегати, вибрані членами державної ради і думи від конст.-демократичної партії.

В Гатчині від цереброспинального менингиту (запалення мозку в голові і станомому хребті) вмер ученик останнього класу реального училища.

В деяких газетах, обговорюючи нову позичку, заважають, що Росія два роки не може позичати гроші за границею.

Підписка на позичку іде чудово. За один сьогоднішній день записалося у Москві на 1/4 мільярда франків.

РИГА, 11 апріля. Военний суд присудив Розе, Орейману, Шаумана і Вепре за збройний напад—на каторгу.

На Садовниковській вулиці знайдено законаний у хліві ящик з патронами і револьверами. Арештовано п'ятеро людей.

ПЕТЕРБУРГ, 11 апріля. Царь звелів крестянському земельному банку для видачі позичок випустити перший випуск 5 проц. свідомств банку на 100 мільйонів карбованців з уплатою процентів 2 январа і 1 іюля, і тиражем—1 мая і 1 ноября; а дворянському банку звелів випустити перший випуск 4 1/2 процентових свідомств на 10 і п'ятипроцентових—на 25 мільйонів карбованців і закладних листів без виграшів з уплатою процентів 1 мая і 1 ноября і тиражем 15 марта і 15 септября.

МОСКВА, 11 апріля. Згоріли дерев'яні дачні будинки миколаївського сирітського інституту і дерев'яна церква з церковним добром. Шкоди від пожежі на 300000 карб.

Троїцько-сергієвський цоля пішов в Москву у Тулу.

СЕВАСТОПОЛЬ, 11 апріля. Усі кораблі, крім крейсера „Очакова“, поповнані під час повстання у ноябрі, справлені. „Очаків" не встигли справити, бо матеріалу підвозять поволі.

КРОНШТАДТ, 11 апріля. Селянина Жукова, що кинув в Самарі в генерала Сергієва бомбу, тутешній военний суд присудив розстріляти.

ПЕТЕРБУРГ, 12 апріля. Державна рада прийняла „доклад" міністерства фінансів про дозвіл земському кредитовому товариству Царства Польського видавати меліоративні позички і реалізувати випущені товариством закладні листи і про повернення в каз-

ну 11,559,766 карбованців спеціально призначеного капіталу в різних міністерствах, даного почасти на вічність, по часті позиченого.

Останні загальні збори державної ради назначені на 17 апріля.

ТИФЛІС, 11 апріля. В князів Амільахварі і Мачабелі, що йшли з двома знайомими дворянами і п'ятьма легіонами, кинуто бомбу, скалками її тяжко ранив обоє дворяне.

Думають, що се помста тих, що напали недавно на князів Амільахварі і Мачабелі, а ті вбили одного з нападших.

Після слідства комісії, посланої намістником в шунинський повіт, намістник послав тепер туди генерала Маламу і воєнного прокурора Шунинського повітового начальника і дехого ще з служачих відіано під суд.

ТИФЛІС, 11 апріля. Намістник замінив кару на смерть на каторгу селянинові Чигогидзе, що убив капітана Тарасова на станції Чіатури.

Загрянничні телеграми.

САН-ФРАНЦИСКО, 11 апріля. Запомагають харчами і дають притулок тим, хто їх потребує. Тисячі людей працюють коло розчищення улиц.

ЛОНДОН, 11 апріля. В нижній палаті статс-секретарь Морлей, коли його запитали, відповів, що звістки про невдоволення в індійським війську, викликані реформами Китченера, неправдиві.

РИМ, 11 апріля. В сенаті міністр загрянничних справ Гуїччардіні сказав: „наслідки марокської конференції задовольнили всі держави. Конференція мала рішити суперечку двох держав; з тих держав одна держить спілку з Італією, а друга в особливій згоді з Італією з до африканських справ. Італія в Алжєрасі мала тільки допомагати згоді; цього досягнути вповні. Ніяких змін в міжнародних відносинах не вишло і через те Італія не доведеться змінити напрям своєї загрянничної політики. Конче потрібно вдержувати на Балканським півострові той порядок, який тепер є, і обороняти свої інтереси в Африці. Цій політиці буде допомагати потрібна спілка, при якій можуть бути проте добрі відносини поміж Італією та Англією.

ПАРИЖ, 11 апріля. Тутешні банкири кажут, що після невдатної проби у декабрі місяці позичити гроші, усю отсю справу взяв в свої руки граф Вітте. Трудно було позичити гроші через те, що в Росії були розрухи, які стурбували цивілізований світ більш, ніж все инше, через марокську справу і через те, що Вітте не міг почати словесних переговорів, бо через се справа стала б відомою передчасно. Отя остання трудність була усунена побаченням з Вітте. Се було потрібне в початку феврала, бо тоді були встановлені головні основи і план діяльності. Від тоді і до приїзду сюди Кокочева граф Вітте увесь час листувався з Рув'є і фінансовими діячами.

ВІДЕНЬ, 11 апріля. Німецькі партії, молодіжи і християнсько-соціалістична партія подали урядові в палату запити, в яких жадають докладних відомостей про згоду Угорщини (оскільки се обхоче Австрія), а теж і про те, що думають робити проти можливої економічної боротьби Угорщини з Австрією.

ЛОНДОН, 11 апріля. Тут пишуть, що немає сумніву, що російська позичка в Англі матиме успіх.

ПАРИЖ, 11 апріля. Коло 1.000 мларів заявили, що з 18 апріля застрайкують, коли не згодяться на їхні вимоги.

МАРСЕЛЬ, 11 апріля. 1250 друкарських робітників постановили застрайкувати.

БЕРЛІН, 11 апріля. Президент поліції заявляє, що вислано усього коло 20 російських студентів за те, що казали прилюдно на зборах політичні речі. Усім висланям дозволено скаржитися міністрові внутрішніх справ.

Польки постановили бойкотувати берлінські католицькі церкви, домагаючись цілковитого рівноправності польської мови.

Дописи.

Умань (у Київщині). В № 72 „Громадської Думки" між иншим оголошено, що в Умані почала виходити газета „Народная Польза" (орган партії конст.-демократичної) московською мовою. Мущу зауважити, що це не зовсім так.

Правда, 28 березоля в Умані вийшов перший № газети „Народная Польза", але в цьому крім статей, писаних по російськи, запросили до переддати, відозва до виборців-українців і допис з Київва про Шевченківський вечір написані по українськи. В передовиці редакція звертає увагу читачів, що газета „Народная Польза" буде

органом безпартійним—поступового напрямку, й що регулярно вона почне виходити тільки з першого мая. Оскільки нам відомо, редакція мала на меті випустити 2—3 № газети з приводу виборів до державної думи, що мають відбутись в Умані 5 квітня, але редактор-видавець ослаб, і газета „Народная Польза" до мая не виходитиме.

М. Вертієва (Нижинщина). І досі ще не вгавають чорносотенці обріхувати демократів. Перед великоднем розпустили поголоску, ніби то демократи наважилися бомбою зіврати на Великдень церков. Пристав наш Скоблін ще з п'ятидні нарядив своїх стражників по десятку в одну церкву, і в другу. Почали вони коло плащаниці порядкувати так, що люде зумалися, а старі діди та баби тільки хрестилися, бо зроду-звіку ще такого не бачили. Інші забули покласти перед плащаницею і жертву, обіцяну заздалегідь, а багато й зовсім не приложилося.

„Ні, од демократів ніякого лиха ми не знаємо, а сі оборонці доканаять зовсім нас". Балакали між собою люде.

У Троїцьку церкву на велику зауренню явився порядкувати сам Скоблін. Як пішли з плащаницею круг церквы і тільки один Скоблін стояв на високому рундуку. От-от уже скінчатся обход і заспівають: Христос Воскресе! Коли се підбігає до Скобліна хтось у жандарьському вбранню з револьвером у руках—„позвольте абсолют зд'їлати" Скоблін кинувся меж люде,—кричить: „Вотъ видите, революціонеръ! Переодѣлся, съ револьверомъ, съ бомбой! Держи его!" Стражники кинулися, вхопили чоловіка, допитуються. Виявилося, що то вертієць такий—козак Михайло Зоценко—жандар, служить всім рокам уже в жандарах. Бачить Скоблін, що це не революціонер, а своя людина, та ну христосуватись та цілуватись.

Так то не весело зустрічали люде свято, у кожного щось важке на серці лежало, не було того всеого пишного святкування.

Корінець.

Відповіді редакції.

Д-ві Прихильному з Харькова. Журнал „Нову Громуду" можна добути в Харькові в редакції „Слобожанщини".

Свещенникові П. А.—вину з володимирського повіту, волни. губ. Словарів українських є кілька. Краш: Уманя і Спільки, виданий у Відню, коштує 6 карб. 50 коп., і Є. Тимченка, виданий у Київі, ціна 3 карб. 50 коп. Можна дістати в книгарні Київської Старини. Граматик у Росії нема, є тільки Львовський.

Допис для нас не підходить через редакційні умови, проте просимо писати.

С. Колійчина, кн. губ. д-ві П. Б.—оші Ваш допис гарний і цікавий; піле трохи скорочення. Просимо дописувати й надалі.

Нашому дописувачеві з Васильова. Ваш допис про вибори не може бути надрукований, бо про це в нас уже було.

Театр, вистави, забавки.

13-го квітня. Театр городський. Опера: 1) „Паяци" муз. Леонкавалло. 2) „Галька" муз. Моношюко. — „Солов'ї": Опера: „Ріголетто" муз. Верді.

Городський музей. Етнографічна вистава; кобзарь М. Кравченко.

БІРЖА.

Петербурзька біржа, 11 квітня, 1906 р. Державна рента 75 Заставні листи Київ. земельн. банку 74 1/2 Внутрішн. а вигр. позичка перш. р. 1864 365

Последняя новость—часы „ПОЛИФОНЪ".

Вы доставите много удовольствия себѣ, семейству и гостямъ если приобретете самоиграющіе музыкальные стальные часы „Полифонъ", играющіе красивые вальсы, польки (для танцевъ), марши или народн. пѣсни, „Перидский маршъ", „Преображенскій маршъ", „Вальс Ожиданія", „Невозвратное время", „За Дунай", „Боже Царя Храни", „Камаринскую", „Трепакъ", „Возлѣ рѣчки" и т. д. громко, долговечнымъ и пріятнымъ тономъ. Кроме того, эти часы показываютъ очень вѣрное время. Ручательство за вѣрность хода часовъ и за непортат. музыку на 8 тѣль. Цѣна съ изящнымъ фантастическимъ бронзовымъ циферблатомъ, вмѣстѣ 12 р. только на короткое время 6 р. 25 к. и 7 р. Заказъ высылается безъ задатка по получениіи заказа наложеннымъ платежомъ. Адресовать: Торговый домъ Ю. ЯКУВОВИЧЪ, Варшава, Перонная 10. чт. 2—30 141

Просимо прочитати!

Тільки за 6 карб. 95 коп. вислаємо 14 ось яких річей: 1) годинник чорної сталі, відкритий, анкерний (не ціліндр), ремонтгарається без ключа, чоловічий або жіночий, добре вивірений, з золотою оздобою, порука на 6 літ; 2) ланцюжок панцирний, з нового американського золота, до жіночого годинника такий самий, але довгий на ший; 3) гарний бредок нового зразка; 4) золотий перстень 56 проб з правдивим самоцвітом, або портсигар загрянничної роботи, з доброї шкурки; 5) гаманець з гарної загрянничної шкурки на 5 розділів (окремий розділ на золоті), з механічним замком кращої конструкції; 6) каучковий штемпель до його з іменням та прізвищем замовця; 7) пляшечка з краскою до штемпеля; 8) складаний ножики з кращої англійської сталі; 9) замшований гаманець на годинник; 10) штучний бінокль з видами; 11) механічний олівець; 12) патентований апарат до писання без чорнила „Patent Universal"; 13) складані кишеньні ножики в футлярі; 14) складана щітка з зеркалаю і грєбінцем. Всі ці речі, що коштують на роздріб більше як 20 карб., вислаємо тільки-но за 6 карб. 95 коп. з пересилкою та запакуванням, зараз по одібранню замовлення, накладаючи плату. Тим, що прилиють задаток, хоч би почтовими марками, друкує вибачається на годиннику монограма. В Сибір та Азіатську Росію приплачується 40 коп. з пересилкою; в Сибір не вислаємо без задатку. Замовлення просимо адресувати товариству „Трудъ", Варшава, Почтова скринька № 468. н. в. сб. 128 75—13

Table with 4 columns: Shareholder name, Share type, Amount, and other details. Includes entries like 'Внутрішн. а вигр. позичка', 'Заставн. листи Київ. земельн. банку', etc.

Залізничні Поїзди.

Table with 5 columns: Direction (Штадено-Західна, Юго-Западна), Station, Departure time, Arrival time, and other details. Includes routes like 'Кур'єр I, II, кл.', 'Одеса Варшава', etc.

Видає і за редакцію відповідає Володимир Леонтович.

Оповістки.

*) Блок склався з трьох партій: народної свободи, української демократично-радикальної та спілки повноправності євреїв.